mütefekkir

Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi

cilt / volume: 12 • sayı / issue: 23 • haziran / june 2025 • 131-159
ISSN: 2148-5631 • e-ISSN: 2148-8134 • DOI: 10.30523/mutefekkir.1733140

ARAP EDEBİYATINDA BİR İLK: HÜDÂ BERAKÂT'IN ROMANLARINDA QUEER KARAKTERLER

The First Time in Arab Literature: Queer Characters in The Novels of Ḥudā Barakāt

Seyit Ahmet AKAY

Dr., Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Arap Dili ve Belâgati Anabilim Dalı, Aksaray, Türkiye https://ror.org/026db3d50

Dr., Aksaray University Faculty of Theology, Department of Arabic Language and Rhetoric, Aksaray, Türkiye

seyitahmetakay@aksaray.edu.tr https://orcid.org/ 0000-0002-2659-2898

Hasan UÇAR

Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belâgati Anabilim Dalı, Konya, Türkiye ror.org/045hgzm75

Assoc. Prof., Selçuk University, Faculty of Theology, Department of Arabic Language and Rhetoric, Konya, Türkiye

hasan.ucar@selcuk.edu.tr https://orcid.org/ 0000-0003-1995-8414

Makale Bilgisi / Article Information:
Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received: 19.02.2025
Kabul Tarihi / Accepted: 23.05.2025
Yayın Tarihi / Published: 30.06.2025

Atıf / Cite as: Akay, Seyit Ahmet – Uçar, Hasan. "Arap Edebiyatında Bir İlk: Hüdâ Berakât'ın Romanlarında Queer Karakterler". Mütefekkir 12/23 (2025), 131-159. https://doi.org/10.30523/mutefekkir.1733140

Telif / Copyright: Published by Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi / Aksaray University Faculty of Islamic Sciences, 68100, Aksaray, Turkey. Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4,0 Uluslararası Lisans (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır. / This article is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4,0 International License (CC BY-NC).

İntihal / Plagiarism: Bu çalışma hakem değerlendirmesinden geçmiş, bir intihal yazılımı ile taranmıştır. İntihal yapılmadığı tespit edilmiştir. This article has gone through a peer review process and scanned via a plagiarism software. No plagiarism has been detected.

ARAP EDEBİYATINDA BİR İLK: HÜDÂ BERAKÂT'IN ROMANLARINDA QUEER KARAKTERLER

Öz

Hüdâ Berakât, post modern Arap romanının önde gelen yazarlarındandır. Üslubu, tekniği ve coğrafyasının yabancı olduğu queer karakterlere ilk kez temas eden yazar olması; onu farklı kılmaktadır. Yazar, heteroseksüel olmayan bireylerin geneli için kullanılan queer tanımlaması kapsamında karakterlerinin eşcinsel yönlerine her ne kadar ürkek bir şekilde temas etse de cinsel sorunlarına cesurca eğilmiştir. Queer temanın, popülizmin etkisi altına aldığı bir yazarın kaleminden dökülen ifadelere mi ait olduğu sorusuna cevap arayan bu çalışma ile cinsel problemlerin; yazar tarafından, doğduğu coğrafyanın on yıllardır değişmeyen gerçeği olan savaşların yol açtığı psikolojik bir hastalık olarak görüldüğünü söylemek mümkündür. Booker ödüllü yazar ve eserleri hakkında ülkemizde yeterince çalışma olmadığı, her geçen gün yaygınlık kazanan ve birer küresel tuzak olan queer konuların yazarlara ödüller getirdiği düşünüldüğünde eşcinselliğin bir hastalık olduğunun vurgulanması; çalışmada ele alınan konunun önemini ortaya koymaktadır. Çalışmanın kapsamını ise yazarın queer karakterleri işlediği üç romanı belirlemektedir. İlk romanı *Hacerü'd-dahik'*te queer tema, kadınsı eğilimleri olan Halil ile sunulmaktadır. Nitekim Halil, romanın sonunda erkeklerin cinsel ilgilerini ifade ettikleri bir karaktere dönüşmektedir. *Ehlü'l-hevâ'*da ise âşık olduğu kadına kıyan hastalıklı roman kahramanının ikincil kadınsı kimliği, karısına ait erkeksi kimlikle örtüşmektedir. *Berîdü'l-leyl* adlı eserinde ise yazar, bir kadının yaşlanınca tahmin edilemeyecek kadar babasına benzediğine ve bunun sadece fiziksel düzeyde kalmadığına değinmektedir. Nitel araştırma yöntemine uygun olarak metin analizi tekniği kullanılan bu çalışmada Hüdâ Berakât'ın giderek artan bir açıklıkta ele aldığı queer karakterlerin tesadüf olmadığı incelenmiş; savaşın doğurduğu bu temayı yazarın, iç savaş, göç, travma vb. diğer temalar ile harmanladığı, mağduru olduğu savaşlara dair düşüncelerini ve kendi yaşadığı sorunları karakterleri aracılığı ile yansıttığı ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belâgati, Modern Arap Edebiyatı, Hüdâ Berakât, Hacerü'd-dahik, Queer karakter.

The First Time in Arab Literature: Queer Characters in The Novels of Ḥudā Barakāt

Abstract

Ḥudā Barakāt is one of the leading postmodern Arab novelists. Her style, technique and the fact that she is the first writer to touch upon issues such as queer characters, which is foreign to her geography, make her different. Queer is a theory accepted today and is a concept used for non-heterosexual individuals in general. The author has used characters that can fall within the scope of this definition. Although she timidly touched upon the homosexual aspects of her characters, she bravely addressed their sexual problems. This study seeks an answer to the question of whether this theme, which has won the author awards, belongs to the expressions of a writer influenced by populism. It is possible to say that the author sees sexual problems as a psychological illness caused by wars, a reality that has not changed for decades in the geography where she was born. The fact that there is no enough on the Booker Prize-winning author and her works in our country reveals the importance of the subject. Issues such as homosexuality which are global traps are becoming widespread day by day bring rewards to writers. Therefore, it is even more important to emphasise that it is a disease. The scope of the study is determined by the

*Bu çalışma, Hüdâ Bekakât ve romanı Hacerü'd-dahik ile ilgili olarak World Youth Studies Congress-IV'de "The Problem Of Sexual Identity in Hoda Barakât's Novels: The Stone Of Laughter's Main Character Young Khalıl" başlığıyla sunulan bildiri geliştirilerek üretilmiştir.

three novels in which the author deals with queer characters. Ḥajar al-Ḍāḥik (The Stone of Laughter), the problem of sexual identity is revealed through Khalil, who has feminine tendencies. At the end of the novel, Khalil turns into a character to whom men express their sexual interests. In Ahl al-Hawā (Disciples of Passion), the secondary feminine identity of the diseased protagonist, who kills the woman he is in love with, overlaps with the masculine identity of his wife. In Barīd al-Layl (Night Mail), the author mentions that an old woman resembles her father in an unpredictable way and that this resemblance does not only remain at the physical level. In this study, text analysis technique was used in accordance with the qualitative research method and it is analysed queer characters, which Ḥudā Barakāt deals with with increasing clarity, is not a coincidence. The author veils this theme caused by the war with other themes and reflects her thoughts on the wars of which she is a victim and her own problems through her characters.
Keywords: Arabic Rethoric, Modern Arabic Literature, Ḥudā Barakāt, The Stone of Laughter, Queer Character.

GİRİŞ

Booker ödüllü yazar Hüdâ Berakât, *Hacerü'd-dahik, Ehlü'l-hevâ* ve *Berîdü'l-leyl* adlı romanlarının baş karakterleri üzerinden cinsel kimlik problemi yaşayan insanların dünyasını incelemektedir. Günümüzde artık teori olarak kabul edilen, sinema, tiyatro, roman ve şiir türlerinde üzerine akademik çalışmalar yapılan queer kuram bağlamında değerlendirildiğinde net olarak ifade edilebilir ki yazarın romanlarındaki kahramanlar; heteroseksüel olmayan ve normatif algılarının dışında kalan queer karakterlerdir.

Yazar, romanlarını edebî bir dille yazmış ve hâkim dil olarak fasih Arapçayı kullanmıştır. Söz konusu romanların ana teması iç savaş, iç savaşın zorunlu sonucu olarak ortaya çıkan göç, sürgün vb. yaşanmışlıkların birey ve toplum üzerinde bıraktığı travma, kimlik arayışı, normlara aykırı bireyin yabancılaşması, kadın-erkek çatışması, yasak aşklar, toksik ilişkiler, ahlaki yozlaşma gibi hususlardır. Post modern roman tarzı da dahil olmak üzere farklı teknikleri harmanlayan ve romanlarına bir son yazmayarak okuru eserin içine çeken yazar; monolog, diyalog, bilinç akışı, gösterme, teşbih, laytmotif, parodi, montaj vb. teknikleri romanlarında kullanmış ve kendi ifadesiyle yönetemediği kahramanlar yaratmıştır. Ne var ki yazarın yaşamı, kırsal kesimden gelen, kültürlü, okumaya düşkün, öğretmen ve gazeteci olan ilk roman kahramanından kendisi gibi Beyrut'tan Paris'e göç etmiş bir kadını konu alan son roman kahramanına kadar bazı yönlerden başkarakterleriyle örtüşmektedir. Yazar gibi içinden geldiği toplumun dayatmalarına karşı duran ve dönem dönem içine kapanıp kimseyle görüşmeyen roman kahramanları, bir yönüyle de sadece kendisinden değil o güne kadar yazılmış bütün roman karakterlerinden farklıdır. Yazarın kimliğini anımsatan şahıs kadrosundan yazarı ayıran en önemli fark ise savaşların hiç değiştiremediği karakteridir. Zira yazarın ilk romanı olan *Hacerü'd-*

dahik, queer bir başkaraktere sahip olması yönüyle Arap edebiyatında bir ilktir. "Halil" karakteri Lübnan iç savaşı yıllarında Beyrut'ta yaşayan bir eşcinseldir. Roman, savaşın belli bir kesitinde Halil'in yaşadığı değişimi hikâye etmektedir. Halil'in ergenlik döneminden itibaren akranlarına oranla cinsel kimliğindeki belirsizlik, onu dişiliğe meylettirmektedir. Böyle bir karakter seçimi, yazarın toplumun erkeklik anlayışına olan tepkisinin bir yansımasıdır. İkinci romanı *Ehlü'l-hevâ* ise yazarın, isim vermediği ve "adam" olarak tanıttığı karakterin iç savaş şartlarında yaşadığı psikolojik bunalıma paralel olarak gelişen tutkulu bir yasak aşkın, trajediyle sonlanan hikâyesidir. Tutkulu başlayan bu aşk adamın zihninde, kadın ve erkeğin cinsel kimliğinin sınırlarının bulanıklaştığı, benzeştiği, nefret ve sevginin iç içe girdiği bir serüvene dönüşmektedir. Mektup roman tarzında yazılan *Berîdü'l-leyl* adlı eserinde yine savaşlar, despotik yönetimler vb. nedenlerle ülkelerinden kaçarak Avrupa'ya sığınan kimselerin itiraflarını konu edinen yazarın ikinci ve beşinci mektuplarında cinsel kimlik problemine temas ettiği görülmektedir. İkinci mektupta Lübnanlı bir kadının yaşlanınca tahmin edilemeyecek kadar babasına benzediğine ve bu benzemenin sadece fiziksel düzeyde kalmadığına değinilirken beşinci mektupta kendisini biyolojik açıdan "eşcinsel" olarak tanımlayan bir gencin, bu özelliğini geçici bir hastalık olarak gören babası ile yaşadığı çatışma ve sonrasında ülkesinden kaçışı ve fıtratına uygun olarak tercih ettiği sefil hayatın hikâyesi anlatılmaktadır.

Ülkemizde hakkında akademik bir çalışma yapılmamış olan yedi roman sahibi Hüdâ Berakât'ın eserleri ve başkarakterleri bu çalışmanın gerekçesi mahiyetindedir. Zira yazarın özellikle Batılı çevrelerden ödül almasında payı muhtemel olan ve her birinde psikolojik olarak problemli görünen ilgi çekici queer karakterler, onun romanlarının genel bir özelliğidir. Söz konusu temanın; ödül veren kurumların dikkatini çekmek adına diğer yazarları da cezbeden konulardan olduğu, dahası küresel düzenin empoze ettiği temalara değinen çalışmalar ödül aldığı için bu eserlere ve takdirde bulunanlara şaibeli bakıldığı ise izahtan varestedir.

Bu çalışma çerçevesinde öncelikle queer kuramına temas edilmekte sonra Hüdâ Berakât'ın hayatı ve edebî kişiliği kısaca ele alınmakta ve romanlarındaki queer karakterler incelenmektedir. Ayrıca bu çalışmada yazarın eserlerindeki queer karakterlerin travma sonucu gelişen psikolojik bir hastalığı sahip kişilikler olduğu ortaya konmaya çalışılmış, romanların kısa özetleriyle birlikte iç savaş, göç, dışlanma, kimlik arayışı vb. problemlerle yüzleşen karakterlerin tahlillerine yer verilmiştir. Yazarın *Hacerü'd-dahik, Ehlü'l-hevâ* ve *Berîdü'l-leyl* adlı eserlerinde söz konusu probleme örtülü olarak değinmesi; konunun işlenmesi için kâfi

*Bu çalışma, Hüdâ Bekakât ve romanı Hacerü'd-dahik ile ilgili olarak World Youth Studies Congress-IV'de "The Problem Of Sexual Identity in Hoda Barakât's Novels: The Stone Of Laughter's Main Character Young Khalıl" başlığıyla sunulan bildiri geliştirilerek üretilmiştir.

derecede bilgi vermese de karakterlerin psikolojisi, dünyalarını incelemeyi gerekli kılacak yeterli veri sunmaktadır.

1. QUEER TEORİ NEDİR?

Queer, normatif cinsel farklılıklara eleştirel yaklaşım tarzını ifade eden, kimliği değil bedenlerin çokluğunu esas alan bir kavramdır. Geçtiğimiz yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkan, tanım alanı değişerek gelişen ve bugün bir teori olarak hakkında eserler yazılan queer kavramı, cinsiyet üzerine yerleşik normları sorgulayan ve kimlikleri heteroseksüel bir tanımlamaya hapsetmenin karşısında duran bir perspektifi ifade etmektedir.[1]

Queer perspektif ilk başlarda cisseksüel olmayan kimlikler için kullanılırken zaman içerisinde insanların heteroseksüel ve homoseksüel gibi ikili bir kalıp ile değerlendirilemeyeceği düşüncesiyle eşcinselliği normalleştiren bir tanımlamaya daha sonra ise transseksüel, biseksüel ve aseksüel bireyleri de içine alan ve bunlar arasında geçişkenliği savlayan, siyaseten ise bütün heteronormativite toplumsal yapılara karşı duran bir kurama dönüşmüştür.[2] Nihai noktada ötekileştirilen marjinal cinsel kimlikleri savunma refleksi gösteren bu şemsiye kavram;[3] artık akademisyenlerin kalem oynattığı, birey ve toplum psikolojisi açısından tartışılan ve felsefi analizlere tabi tutulan sosyal ve siyasi olarak hegemonik bir söylem haline gelmiştir.

Queer kavramının farklı tanımları yapılmıştır. Özgürlük vurgusu taşıyan ve heterojen cinsel varoluşu savunan bu tanımlar içerisinde queer kişiliklerin uyumsuz ve aşırı cinselliklerine, suçlanma sonucu gelişen karakterler olmasına değinenler olduğu gibi farklılıkların statü kazanması gerektiğine veya farklılığın yarattığı özgünlüğün oluşturduğu pozitif algıya ya da en azından negatif bir ayrışma oluşturmaması gerektiğine dikkat çekenler de olmuştur.[4] Fakat eril söyleme muhalif bakış açısıyla kapsam alanı genişlemeye müsait olan kavramın akademik anlamda tanımlanmasına, kuramsal çerçevesinin belirlenmesine veya

---

1 Annamarie Jagose, *Queer Teori Bir Giriş*, Trc. Ali Toprak (Ankara: Nota Bene Yayınları, 2015), 121, 134; Sibel Yardımcı, "Queer Tahayyül: Cinsiyet Kimliğinde ve Cinsel Yönelimde İkiliğin Ötesi", *Toplum ve Hekim* 29/4 (2014), 296.

2 Sibel Yardımcı - Özlem Güçlü, *Queer Tahayyül* (İstanbul: Sel, 2013), 17-19; Seda Liman Turan, "Queer Teori ve Aktivist Sanat", *International Journal of Arts and Social Studies* 4/7 (2021), 161-163.

3 Jagose, *Queer Teori Bir Giriş*, 134.

4 Konu hakkında çalışması bulunan Butler, Somerville, Sedgwick, Warner Whittington vb. yazarların Queer tanımlamaları ve farkları için bk. Liman Turan, "Queer Teori ve Aktivist Sanat", 162-166.

yukarıda sözü edilen grupların birine hasredilmesine de karşı çıkılmıştır.[5] Zira queer sadece bir kimlik olmaktan ötedir; bütün normları aşan sürekli bir kimliksizleşme fikridir.[6]

Queerin tarihçesini cinsel azınlıklara özgürlük fikriyle New York'ta 28 Haziran 1969'da çıkan Stonewall İsyanı'na kadar götürmek mümkündür. Hareketin saiklerinden biri de AİDS ile mücadeledir. Zira eşcinsel hareketler, fon bulma amacıyla organize olmuşlar ve zamanla kurumsallaşmışlardır.[7] Hareketin entelektüel perspektifi ise Michel Foucault'un 1976'da yayınladığı *Cinselliğin Tarihi* kitabı ile başlamaktadır. 20. yüzyılın sonu itibariyle Batı düşüncesinde Post modern bir duruşu da simgeleyen Queer, eşcinsel siyasetin ötesinde analitik çerçevesi itibariyle artık hermafroditizm, çapraz giyinme, cinsiyet belirsizliği ve cinsiyet değiştirme cerrahisi gibi konuları da kapsamaktadır.[8]

Kavram çerçevesini belirlemeye çalıştığımız geçişken queer kimlikler bağlamında Hüdâ Berakât'ın *Hacerü'd-dahik, Ehlü'l-hevâ* ve *Berîdü'l-leyl* adlı romanları değerlendirildiğinde yazarın; sadece ferdi olduğu Arap edebiyatı içerisinde bir ilk değil, özgünlüğü ile dünya edebiyatında da öncü isimlerden olduğu görülecektir. Savaşların müsebbibi olarak gördüğü eril karakterlere yönelik cinsel politik eleştiri, konjonktür gereği her ne kadar örtük olsa da Hüdâ Berakât, kimliksizleştirilen queer karakterlerle okuruna normatif yapıları sorgulatmaktadır. Cinsiyetçi roller tarafından savaşlarda iğdiş edilmiş (emasculated) anlatıcılarına,[9] her biri birbirinden bağımsız mektupların kronolojik olmayan sahnelerine ve mektup yazarlarının yüksek sesle tanımlayamadıkları iç içe geçmiş kimliklerine yer vererek yazar; tekdüze olan ideolojik dayatmalara ve savaşlara ayak diremektedir.

2. HÜDÂ BERAKÂT KİMDİR?

Hüdâ Berakât 1952 yılında, Lübnan'ın kuzeyinde yer alan, sedir ağaçlarıyla ve tarihi manastırlarıyla meşhur olan, mehcer edebiyatının ünlü isimlerinden Cibrân Halîl Cibrân'ın memleketi Bişrî (Bcharre)

---

5 Jagose, *Queer Teori Bir Giriş*, 8-10.

6 Yardımcı - Güçlü, *Queer Tahayyül*, 18.

7 Yener Bayramoğlu, "Stonewall'dan Onur Yürüyüşü'ne...", *Cogito: Cinsel Yönelimler ve Queer Kuram* 65 (2011), 389, 392.

8 Liman Turan, "Queer Teori ve Aktivist Sanat", 164,165.

9 Siwar Masannat, "Gender(ed) Wars in Disciples of Passion", *Kohl: a Journal for Body and Gender Research* 2/1 (2016), 100.

*Bu çalışma, Hüdâ Bekakât ve romanı Hacerü'd-dahik ile ilgili olarak World Youth Studies Congress-IV'de "The Problem Of Sexual Identity in Hoda Barakât's Novels: The Stone Of Laughter's Main Character Young Khalıl" başlığıyla sunulan bildiri geliştirilerek üretilmiştir.

beldesinde doğmuştur. Kendisi Marûnî bir aileye mensup olup, Katolik Hıristiyan kültürün etkisi altında yetişmiştir.[10]

Berakât, ilk ve orta öğrenimini doğduğu bu beldede tamamlamıştır. Beyrut'taki Lübnan Üniversitesi'nde Fransız edebiyatı okumuş ve 1975 yılında mezun olmuştur. 1976 yılında yüksek lisans ve doktora yapmak üzere Paris'e gitmiştir. Aynı yıl Lübnan'da iç savaş başlaması sebebiyle eğitimini yarıda keserek ülkesine dönmüştür. İç savaş yıllarında Beyrut'ta tercüman, gazeteci ve öğretmen olarak çalışmıştır.[11] Savaşın bitmesine kısa bir süre kala Fransa'ya göçerek Paris'e yerleşmiştir. Halen Paris'te ikamet etmekte olan[12] Hüdâ Berakât'ın üniversiteden arkadaşı olan şair Muhammed Abdullah'la evliliğinden iki çocuğu bulunmaktadır.[13]

Lübnan Üniversitesi'ndeki öğrencilik yılları, yazarın farklı ülkelerden ve farklı siyasi düşünceden insanlarla tanışmasına ve düşüncelerinin değişmesine vesile olmuştur. Üniversite yıllarında "solcu" olarak tanımlanan gruplarla, Filistin, Ürdün, Irak ve Suriye gibi çevre ülkelerden insanlarla tanışmış, bu yeni durum kendi çevresinden insanlarla anlaşmazlığa düşmesine ve onlardan uzaklaşmasına ve Şiî bir Müslüman'la evlenmesine sebep olmuştur. Yazar bu durumu *"Onları terk ettim, hakkımda kötü konuştular. Bir tür düşmanlık vardı. Sonra beni tekrar kazanmak istediler ve benimle övünmeye başladılar. Fakat artık hissettiğim şey, vaktin geçtiği idi."*[14] şeklinde ifade etmektedir.

Yazar, ülkesini ve kimliğini anlamlı bir şekilde keşfetme sürecini üniversite yıllarında yaşamıştır. Berakât, Beyrut'un yalnızca Lübnan için değil, tüm Arap dünyası açısından özel bir yere sahip olduğunu belirtmektedir. Ona göre Beyrut, farklı fikirlere ve sanatsal hareketlere açık, entelektüel dinamizmin merkezi bir şehir olarak öne çıkmaktadır. Fransızca yayımlanan dergilerde okuduğu pek çok düşünce ve fikir, Beyrut ile yakından ilişkilidir. Ayrıca, yalnızca Arap coğrafyasındaki olaylar değil, dünya genelindeki gelişmeler de Beyrut'ta bir karşılık bulmaktadır. Bununla birlikte, bu hareketli ve yenilikçi ortam, özgür düşünceye ve değişim arzusuna rağmen kalıcı bir dönüşüm sağlayamamış ve nihayetinde "yalancı bir nostalji" içinde yaşadığını ifade

10 Müdevvenetü Mektebeti'l-Kütüb, "Hüdâ Berakât" (Erişim 30 Eylül 2024).

11 Müdevvenetü Mektebeti'l-Kütüb, "Hüdâ Berakât".

12 el-Beramî, "Hüdâ Berakât sâhibetü Beridü'l-leyl elletî rafezat et-teraşşuha li'l-Booker fe fâzet bihâ".

13 Arageek, "Men hiye Hüdâ Berakât" (18 Mayıs 2022).

14 'Âzim, "Hüdâ Berakât: ene min mekânin har".

ettiği ülkesinde iç savaş patlak vermiştir.[15] İç savaş başladığında Fransa'da eğitimine devam eden Berakât, çatışmaların etkisiyle ülkesine dönme kararı almıştır. Ancak, çocuklarının ve kendisinin geleceğiyle ilgili duyduğu derin kaygılar, onu bir kez daha Fransa'ya göç etmeye mecbur bırakmıştır. Zira artık ülkesinde kendisini ölüme çok yakın hissetmekte ve bir şekilde çocuklarına zarar dokunacağını düşünmektedir:

> *"İnsanlarla aramda puslu bir gerilim hissediyordum. Sevdiklerimle bile aramda var olan derin anlaşmazlık sadece politik, teorik ve ideolojik değildi; aynı zamanda varoluşsal hale gelmişti. Dünyaya bakıyor ve insanların nasıl yaşayabildiklerini, gülebildiklerini ve birbirleriyle konuşabildiklerini sorguluyordum. Ölüm bana ulaşacak ve bir şekilde bedel ödeyeceğim. Evi ya da çocukları vuracak bir bombayla."*[16]

Yazar, içinde bulunduğumuz yılın ikinci ayında son romanı sebebiyle düzenlenen "Sürgün, göç ve gurbet romanları" temalı sempozyumda verdiği röportajda ise kendi gurbetinin içe dönük bir gurbet olduğunu ifade etmektedir. Yazara göre onun elinde kalan tek şey evi olarak kabul ettiği Arapçasıdır. İstediği zaman yurduna dönebilecek durumda olmasından dolayı kendisini sürgünde bir yazar ve bir mehcer edebiyatçısı olarak da görmemektedir.[17]

Her ne kadar yazı dili olarak Fransızcayı kullansa da ana dilindeki gibi bir "âh" çekemediği için bu dilde hakiki anlamda kendini ifade edemediğini belirten ve Arapça sevgisini her zaman vurgulayan yazar,[18] pes etmeksizin gurbet ellerinde örseledikleriyle ve denizler ardından kalbi ve gönlü toprağına bağlı olarak vatanına uzattığı projeksiyon ile gurur duymaktadır.[19]

3. HÜDÂ BERAKÂT'IN EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

Güçlü bir edebî kimliğe sahip olan Hüdâ Berakât, *Hârisü'l-miyâh* adlı romanı ile Necip Mahfuz edebiyat ödülünü (2001), Fransa hükümeti tarafından verilen "Edebiyat ve Sanatta Şövalye" rütbesini (2008) ve "Liyakat Nişanı"nı almış;[20] *Melekûtü hâzihi'l-ard* adlı romanı ile 2013 yılı Arap Booker ödüllerinin uzun listesine girmiş, 2018 yılında ise Sultan Üveys ödülünü ve son romanı *Berîdü'l-leyl* ile 2019 Arap Booker Kurgu

---

15 İbtisâm 'Âzim, "Hüdâ Berakât: Ene Min Mekânin Âhar" (12 Eylül 2019).

16 'Âzim, "Hüdâ Berakât: Ene Min Mekân Âhar".

17 Şihâb Tarık, "Hüdâ Berakât: el-Lügatü'l-Arabiyye Beytî ve Âhirü mâ Tebakkâ lî", *Ahbârul-edeb* (02 Şubat 2025).

18 Eslem, "Te'sîrü'l-harbi'l-ehliyye'l-Lübnâniyye fî a'mâli Hüdâ Berakât", 140.

19 Hüdâ Berakât, "Fî Ennenâ milhu'l-Arz", *el-Faysal* (28 Ocak 2018).

20 Muhammed el-Beramî, "Hüdâ Berakât Sâhibetü Beridü'l-Leyl Elletî Rafezat et-Teraşşuha li'l-Booker fe Fâzet Bihâ", *el-Mısrî el-Yevm* (23 Nisan 2019).

*Bu çalışma, Hüdâ Bekakât ve romanı Hacerü'd-dahik ile ilgili olarak World Youth Studies Congress-IV'de "The Problem Of Sexual Identity in Hoda Barakât's Novels: The Stone Of Laughter's Main Character Young Khalıl" başlığıyla sunulan bildiri geliştirilerek üretilmiştir.

Roman ödülünü kazanmıştır. Arapça olarak yazdığı bu romanlar başta İngilizce, Fransızca, Almanca, İtalyanca, İspanyolca olmak üzere birçok dile tercüme edilmiştir.[21]

Kısa hikâye, tiyatro ve roman alanında eserler ortaya koyan yazar, 1988 yılında Lübnan Araştırmalar Merkezinde çalışmış, ilk eseri olan *Zâirât* adlı kısa hikâye koleksiyonunu 1989 yılında Beyrut'ta yayımlanmıştır. Aynı yıl "Şehrazat" adlı kadın dergisinin çıkarılmasında görev almış; savaş yıllarında yazdığı ilk romanı olan *Hacerü'd-dahik*'i 1990 yılında, *Ehlü'l-hevâ'*yı ise 1993 yılında yayımlanmıştır. 2003 yılında "Birleşik Krallık Banibal" adlı çağdaş Arap edebiyatı dergisinin yayımı için İngiltere'ye gitmiştir. 2010-2011 yılları arasında Fransa Nantes İleri Araştırmalar Enstitüsü Vakfı (Nantes Institute for Advanced Study Foundation)'nda üye olarak görev almış,[22] 2013 yılında da Ortadoğu Araştırmaları Bölümü'ne araştırmacı seçilmiştir.[23] Türkçeye "Akdeniz Sürgünü" adıyla tercüme edilen *Hârisü'l-miyâh* adlı romanı 1998 yılında Beyrut'ta basılan yazar, 2004 yılında ise *Gurbetçi Mektupları* adı altında topladığı kısa hikâyelerini[24] ve *Seyyidî ve habîbî* adlı romanını yayımlamıştır. Yazar, doğum yeri olan Bişrî kasabasındaki iç savaş öncesinde yaşanan olayları işlediği *Melekûtü hâzihi'l-ard* adlı romanını 2012 yılında, ilk tiyatro eseri olan *Fîvâ lâ dîvâ'*yı *da* 2009 yılında yayımlamıştır. 2017 yılında yayımlanan *Berîdü'l-leyl* adlı romanı ise 2019 Arap Booker Kurgu Roman ödülünü kazanmıştır. 2024 yılında basılan *Hind ev ecmelü imra'e fi'l-âlem* adlı romanının tanıtımı ise savaş sebebiyle Kahire'de yapılmıştır. Romanlarında kendi izdüşümü görülen yazarın son eseri, yine bir Paris'e bir Beyrut'a kaçan ve her ikisine dair hatıralarının gömülü kalmasıyla kendisi de kaybolmuş olan sürgündeki bir kadını konu edinmektedir.[25]

Yazarın eserlerinde, temelde "erkeklik" kavramı etrafında şekillenen tasavvurların ve ahlaki normların baskın olduğu bir toplumda var olmaya

21 Muhammed Eslem, "Te'sîrü'l-harbi'l-ehliyye'l-Lübnâniyye fî a'mâli Hüdâ Berakât", *Mecelletü'l-Âsıme* 5 (2013), 140.

22 Eslem, "Te'sîrü'l-harbi'l-ehliyye'l-Lübnâniyye fî a'mâli Hüdâ Berakât", 140; Müdevvenetü Mektebeti'l-Kütüb, "Hüdâ Berakât".

23 Hannân Abdulhâdi, "Hüdâ Berakât: Hikâyetü Sâhibeti rasâilü'l-leyli'l-Mübe'sera fi'l-Booker" (23 Nisan 2019).

24 Arageek, "Men hiye Hüdâ Berakât" (18 Mayıs 2022).

25 Hüdâ Berakât, *Hind ev ecmelü imrae fi'l-âlem* (Kahire: Dârül'l-Âdâb, 2024), 1-328.

çalışan bireylerin derin kaygı ve bunalımları öne çıkmaktadır.[26] Romanlarındaki karakterler, geleneksel anlamda kahraman özellikleri taşımaktan ziyade, genellikle toplumun kıyısında kalmış, sorunlu ya da şiddet dolu sosyal yapılar içinde acımasız kaderlerine karşı mücadele eden kişiler olarak betimlenmektedir. Bu bağlamda, yazarın karakterleri, bireyin toplumsal baskılarla olan çatışmasını ve bunun yarattığı varoluşsal zorlukları temsil etmektedir.[27]

Berakât, modern ve post modern roman geleneğiyle güçlü bir bağ kuran özgün bir edebî yaklaşıma sahiptir. Eserlerinde savaşın, göçün ve toplumsal travmanın birey üzerindeki etkilerini ele alırken, benzerlerine diğer Arap kadın roman yazarlarında da rastlanan,[28] geleneksel anlatı yapısını sorgulayan, çoğu zaman parçalı ve çok katmanlı bir anlatım tekniği kullanmaktadır. Post modern romanın özelliklerinden biri olan belirsizlik ve parçalanmışlık, Berakât'ın metinlerinde, özellikle bireyin iç dünyasını ve kimlik arayışını yansıtan güçlü bir araçtır. Aynı zamanda o, modern romanın derin psikolojik çözümlemelerine yakın duran bir anlatı diliyle, birey-toplum çatışmasını ele almaktadır. Bilinç akışı, iç monolog, teşbih, geriye dönüş, metinlerarasılık, betimleme onun en çok kullandığı tekniklerdendir. Berakât, bu teknikler aracılığıyla, sadece Lübnan'ın tarihsel ve toplumsal sorunlarını değil, insanlığa dair evrensel meseleleri de tartışmaya açmıştır.

Lübnan'ın yaşadığı iç savaş, yazarın romanlarını şekillendirmekle kalmamış, muhatabına onun duyduğu bomba seslerini duyurarak ve yaşadığı ıstırabı hissettirerek tarihe tanık olacak şekilde romanlarında kayıt altına alınmıştır. Bunu *Hacerü'd-dahik'*te, *Ehlü'l-hevâ'*da ve *Melekûtü hâzihi'l-ard'*da açıkça görmek mümkündür.[29] Nitekim şehri bir ormana, insanları da kurtlara dönüştüren ve yazardaki romantizmi bitiren bu savaşlardır.[30] Aynı şekilde *Berîdü'l-leyl'*deki mektup yazarları halihazırda yaşadıklarını geniş zamanda anlatırken müellif, puslu bir anlatıyla onların hatıralarında geçmiş zamanı ortaya çıkararak okuruna geri

---

26 Toplumsal normlara ve hakim yapıya yönelik eleştiri, son zamanlarda Arap romanında bir yan tema olarak işlenmektedir. Bu bağlamda bk. Ahmet Yıldız, "Zehrân el-Kâsımî'nin Teğrîbetu'l-Kâfir İsimli Romanının Teknik ve Tematik İncelemesi", Marife 23/2 (2023) 401-428.

27 Muhammed Hamâmisi, "Hüdâ Berakât: er-Ricâl fî Rivâyâtî Du'afâ", (02 Eylül 2018).

28 Bu bağlamda bir örnek olmak üzere bk. Selçuk Pekparlatır - Ali Eminoğlu, "Suriyeli Kadın Yazar İbtisâm Tireysî'nin Mudunu'l-Yemâm Adlı Romanının Mülteci Edebiyatı Açısından Değerlendirilmesi", *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 19/2 (Aralık 2019), 681-692.

29 Eslem, "Te'sîrü'l-harbi'l-ehliyye'l-Lübnâniyye fî a'mâli Hüdâ Berakât", 141.

30 Faysal Derrâc, "Hüdâ Berakât: Min târîhin mütedâ'in ilâ târîhin lâ vucûde leh", *Mecelletü Nizvâ* 36 (Ekim 2003), 44, 47.

*Bu çalışma, Hüdâ Bekakât ve romanı Hacerü'd-dahik ile ilgili olarak World Youth Studies Congress-IV'de "The Problem Of Sexual Identity in Hoda Barakât's Novels: The Stone Of Laughter's Main Character Young Khalıl" başlığıyla sunulan bildiri geliştirilerek üretilmiştir.

dönüşler ve iç içe geçişlerle savaşların ve devrimlerin sisli dönemlerini imlemektedir.[31]

4. HÜDÂ BERAKÂT'IN ROMANLARI VE QUEER KARAKTERLERİ

Bu başlık altında Hüdâ Berakât'ın *Hacerü'd-dahik*, *Ehlü'l-hevâ* ve *Berîdü'l-leyl* romanları hakkında teknik bilgiler verilecek sonra sırasıyla bu romanlardaki queer karakterler, içeriğe vakıf olmaya kâfi özetlerle birlikte ele alınacaktır.

Berakât'ın ilk romanı *Hacerü'd-dahik'*te genel olarak hâkim bakış açısı benimsenmiş olmakla birlikte, üçüncü tekil şahıs "o" anlatıcı ile birinci tekil şahıs "ben" anlatıcı birlikte kullanılmıştır. Bu çoklu anlatıcı tekniği aynı paragraf içinde bile olabilmektedir. Diğer romanlarında ise anlatıcı, birinci tekil şahıs "ben" olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, yazarın modern ve post modern romanın temel niteliklerini eserlerine yansıtmasıyla ilişkilendirilebilir.

Berakât'ın romanlarındaki kişisel bakış açısına dayalı anlatım biçimi, onun üslubunun belirgin özelliklerindendir. *Hacerü'd-dahik'*te anlatıcı aslında yazarın kendisidir; Halil'in zihninden geçenleri, duygularını, düşüncelerini, kısaca her şeyini bilmektedir. Zira onu yaratan ve kendisinden bir parça gibi gören yazarın kendisidir. Ancak baş karakter Halil'le yolları romanın sonunda ayrışmıştır. Halil artık onu temsil etmemektedir. İç savaşın getirdiği sıkıntılı bir sürecin sonunda Halil, kadınsı kimliğinden uzaklaşmış ve içinde yaşadığı toplumun normlarına uygun, kirli işler yapabilen, savaşı bir fırsata dönüştüren erkek kimliğine dönüşmüştür. Komşusu ve kiracısı olan kadına şiddet uygulayarak tecavüz etmesi yazarı, kahramanına küstüren bir hadisedir. Romandaki "o" anlatıcının aslında yazarın kendisi olduğu ve Halil'le olan yakınlığı ise son sahnede ortaya çıkmaktadır:

"فتحَ مرافقُ خليل بابَ السيارةِ الخلفيَّ… اقتربتُ من زجاجِ البابِ الخلفي… كان خليل بِشاربيْن ونظارتيْن شمسيتين. إلي أين قلتُ له فلم يسمعْني. هذا أنا، قلتُ له، فلم يستدِر. تحرّكتْ السيارةُ، ومن زجاجِها الخلفيّ كان يَبدو خليل عريض الْمنكبيْن في جاكيتِه الجلدية البُنية… مَشت السيارةُ وراحتْ تبتعد. كان خليل يُغادر الشارعَ كأن إلى فوق. كم تغيرتَ منذ وصفتُك في الصفحات الأولى! صرتَ

[31] Melha b. Hamoud Harbî, "el-Binyetü's-serdiyye ve ensâku't-telakkî fî rivâyeti Berîdi'l-leyl li'l-kâtibe Hüdâ Berakât", *Mecelletü'l-Ulûmi't-Terbeviyye ve'd-Dirâsâti'l-İnsâniyye* 10 (Haziran 2020), 151.

تَعرف أكثرَ منّي. الكمياء. حجر الضحك. وغابَ خليل، صار ذكرًا يضحك. وأنا بقيتُ امرأةً تكتب. خليل: بطلي الحبيبُ. بطلي الحبيب..."

"Halil'in koruması arabanın arka kapısını açtı... Arka kapının camına yaklaştım, Halil bıyıklıydı ve güneş gözlüğü takmıştı. 'Nereye' dedim, beni duymadı. 'Benim' dedim, dönüp bakmadı. Araba hareket etti, arka camdan Halil kahverengi deri ceketi ile geniş omuzlu gözüküyordu. Araba hareket etti ve uzaklaşmaya başladı. Halil caddeyi sanki yukarı çıkar gibi terk etti. İlk dönemlerdeki seni nitelediğimden beri ne kadar değiştin. Benden daha çok bilir oldun. Kimya. Gülme taşı. Halil kaybolup gitti, gülen bir erkek oldu. Ben ise yazar bir kadın olarak kaldım. Halil, benim sevgili kahramanım. Sevgili kahramanım..."[32]

Yazarın hemen hemen tüm romanlarında kahramana ne olduğu sorusu cevapsız bırakılmıştır. Başkarakterin ve ikincil karakterlerin akıbeti, okuyucunun hayal dünyasında şekillenecektir.

Yazarın *Ehlü'l-hevâ* adlı romanı da kişisel bakış açısının ve "ben" anlatıcının kullanıldığı, içsel konuşmaların ve psikolojik derinliğin yoğun olduğu bir romandır. Romanda tıpkı bir akıl hastasının kendi kendine konuşması gibi baş karakterin kendisiyle konuştuğu görülür. Adam, evden kaçan kadını askeri kontrol noktasında yakalar ve askerleri kadının kendi karısı olduğuna ikna ederek geri getirir; ona şiddet uygular fakat diğer yandan kadın karşısında ne kadar çaresiz ve zayıf olduğunu düşünür:

"يا إلهي! إنها أقوَى مما أتصوّر بِكثير... وهي توصِلني إلى أماكنَ من ضعفٍ وهشاشةٍ لن يكونَ باستطاعَتي الإذعان لها أو القعود فيها. يا مسكين! يا مسكين يا أنا! رُحت أردِّد في نفسِي والدّموع تنْهمرُ من عيْني، يا مسكينُ! يا أنا!"

"Ey Tanrım! Bu, hayal ettiğimden çok daha güçlü... Ve beni, boyun eğemeyeceğim ya da içinde oturamayacağım zayıflık ve kırılganlık alanlarına götürüyor. Ah zavallı... Zavallı ben! içimden tekrarlayıp duruyordum, gözyaşlarım gözlerimden süzülürken. Zavallı ben!"[33]

Yazar, *Ehlü'l-hevâ*'da düşüncelerin tekrarı adına laytmotif tekniğini de kullanmıştır.[34] Kadının fiziksel özelliklerini kahramanın bilinç akışıyla

---

32 Hüdâ Berakât, *Hacerü'd-dahik*, ed. el-Hey'etü'l-Âmme li Kusûri's-Sekâfe (Kahire: Şeriketü'l-Emel li't-Tıbâ'a, 1998), 245,246.

33 Hüdâ Berakât, *Ehlü'l-hevâ* (Kahire: Şeriketü'l-Emel, 1999), 154.

34 Müzikten transfer edilen bu kavram, metin içerisinde akıcılık oluşturmak adına vurgulanmak istenen şeyin yoğunluğuna göre tekrar edilmesi demektir. İsmail Çeşitli, *Metin Tahlillerine Giriş/2 Hikaye-Roman-Tiyatro* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2014), 134.

*Bu çalışma, Hüdâ Bekakât ve romanı Hacerü'd-dahik ile ilgili olarak World Youth Studies Congress-IV'de "The Problem Of Sexual Identity in Hoda Barakât's Novels: The Stone Of Laughter's Main Character Young Khalıl" başlığıyla sunulan bildiri geliştirilerek üretilmiştir.

ortaya koyduğu monolog ile okuruna tanıtmış, yaptığı geri dönüşlerle okurunu metnin içine çekmiştir.

Bu çalışmada ele alınan bir diğer eser olan *Berîdü'l-leyl* adlı roman ise adı belli olmayan beş kişinin göçmen ya da sığınmacı olarak bulundukları ülkelerde sevgililerine ya da yakınlarına yazdıkları mektuplar şeklinde kurgulanmış bir eserdir. Roman karakterleri farklı ülke ve sosyal çevreden gelmelerine rağmen aynı dili kullanmaktadır. Kurguda karmaşık bir oyun tekniği[35] hâkimdir, okuyucunun anlatıyı iyi anlayıp çözümleyebilmesi için dikkatli bir okuma yapması gerekmektedir. Bu romanda da yine kahramanların sonuna dair senaryolar okuyucuya bırakılmıştır. Yazarın *Berîdü'l-leyl*'de alegorik bir anlatım tarzını benimsediğini söylemek yanlış olmaz. Ayrıca yazar, ikinci mektubu kaleme alan kadının kendisini benzettiği *bomboş caddede yağmur altında sekerek giden yaşlı serçe*[36] gibi yer yer sahneye çıkardığı figürlerle okuru ile temas kurmuştur.

4.1. Hacerü'd-dahik ve Halil

Hacerü'd-dahik adlı romandaki olaylar Beyrut'un güneyinde bir mahallede geçmektedir. Romanın başkahramanı Halil'dir. Yazar olayları kahraman anlatıcı tekniğiyle, onun gözünden ve onun yaşadığı çevrede anlatmaktadır. Naci, Halil'in nispeten kendisine özendiği ve farklı duygular beslediği bir arkadaşıdır. Savaş sebebiyle diğer insanların hayatları kısıtlandığı gibi bu iki arkadaş da elektrik kesintilerinden pazar alışverişlerine kadar günlük ihtiyaçlarının karşılanmasında zorluklar yaşamaktadır.

Yazar, Halil'in cinsel kimliği ile ilgili sorunları örtülü olarak *Hacerü'd-dahik'*in bütününe yaymıştır. Romanın başlarında kadınlara olan ilgisi, kadınlar hakkındaki pozitif düşünceleri ve kadınsı yönleri ile tasvir edilen Halil, romanın sonlarında kadınların kötü yönlerinden bahseden, bir kadın üzerinden negatif genellemeler yapan, erkeksi tavır ve davranışları ön plana çıkarılan merhametsiz bir adama dönüşmüştür. Böyle bir karakter seçimi aslında yazarın savaşın tutuşturucuları[37] olarak gördüğü erkeklere ya da toplumun erkeklik anlayışına olan tepkisinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

---

35 Sami Mehdî, "Berîdü'l-leyl, Rivâyetü'l-Lübnâniyye Hüdâ Berakât", *Qoraish*, (19 Ağustos 2019).

36 Hüdâ Berakât, *Berîdü'l-leyl* (Beyrut: Dârü'l-Âdâb, 2019), 39, 47.

37 Talat Rıdvan, "Cedelü'l-'alâka beyne'l-hayâti ve'l-mevti fî Haceri'd-dahik", *el-Hey'etü'l-Mısrıyye'l-Âmme* 10 (2013), 103-114.

Romanda Halil'in amcasının oğlu Yusuf'a olan ilgisi ve aşkı metinlerarasılığın bir türü olan pastiş tekniğiyle anlatılmış[38] ve bu durum Kur'an ve diğer kutsal kitaplardaki Yusuf kıssası ile ilişkilendirilmiştir. Erkeklik ve kadınlık arasında kalmış belirsiz bir kimlik sergileyen Halil, kendisini bazen Züleyha'ya, bazen de Yusuf'un on iki erkek kardeşinden birine benzetmektedir. Yazarın tam olarak ne olduğunu belli etmediği bu durum, belki sadece arkadaş, belki de karşı cins gibi tutkun olduğu iki insanın, önce Naci'nin sonra da Yusuf'un, vurularak öldürülmüş olmasının Halil'de bıraktığı travmaya işaret etmektedir.

Halil, romanın başında İsabel Hanım'ın savaş nedeniyle terk ettiği evde dolaşırken çekmeceleri karıştırmış ve orada Naci'nin kız arkadaşı ile sahilde çekindiği fotoğrafa rast gelmiştir. Burada Halil'in zihnini meşgul eden şey, Naci'nin kız arkadaşının hayaliyle sohbet ederken şimdiye kadar hayatında hiçbir kadına ilgi duymadığını anımsamış olmasıdır. Sonra maziye dalmış ve küçüklüğünde sarışın güzel bir kıza gereksiz öfkelendiğini sorgulamış ve bununla ilgili neden bir tedavi görmediğini düşünmüştür. Halil fotoğraftaki kızla hayali olarak şu şeklide konuşmaktadır:

"تَحيّرني قليلًا الإلفةُ التي بيني وبينَك. أعني أنا لم أشتهِ بعدُ ولا امرأة، ولم أذهبْ إلى الطبيب. لا أذكر إن حكيت لك عن ابنةِ القائمقام في القرية. تلك الشقراءُ الصغيرة النظيفة جدًا ذات الشعر الطويلِ التي كنت أحبها وأبكِي حنقاً كلما رأيتها تمرُّ مع والدتِها من أمامِ بيتِنا القريبِ من الساحةِ. بعدما ترَكوا القريةَ لم أشتهِ فتاةً ولا امرأة."

"Seninle benim aramdaki ülfet beni şaşırttı. Demek istediğim, henüz bir kadını arzulamadım, doktora da gitmedim. Sana köydeki belediye başkanının kızından bahsettim mi bilmiyorum. O uzun saçlı, çok temiz, küçük sarışın kız. Onu seviyordum ve annesiyle meydana yakın olan evimizin önünden geçişini her gördüğümde öfkelenerek ağlardım. Onlar köyden ayrıldıktan sonra ne bir genç kıza ne de bir kadına arzu duydum."[39]

Yazar bu bölümde Halil'in zihnindeki kadın profilini açığa çıkarmıştır. Nitekim Halil, daha öncesinde kadınlar hakkında şöyle

---

38 Pastiş, bir sanat ya da edebiyat eserinde, başka bir üslup, tarz, ya da türün bilinçli bir şekilde taklit edilmesi veya yeniden yorumlanmasıdır. Taklit edilen tarz eleştirilmez, tersine yeniden işlenir. 'Öykünme' olarak bilinen bu kavram, kısaca başka sanatçıların eserlerini taklit etme yoluyla meydana getirilen sanat eserini tanımlamaktadır. Aygün Dinçer Kırca, "Pastiş ve Seramik Yapıtlara Yansıması", *Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi* 15/15 (2016), 67.

39 Berakât, *Hacerü'd-dahik*, 75.

*Bu çalışma, Hüdâ Bekakât ve romanı Hacerü'd-dahik ile ilgili olarak World Youth Studies Congress-IV'de "The Problem Of Sexual Identity in Hoda Barakât's Novels: The Stone Of Laughter's Main Character Young Khalıl" başlığıyla sunulan bildiri geliştirilerek üretilmiştir.

"النساءُ تلك المخلوقاتُ المباركات لا يتكلمْن… إنهن يغرِدْن ويُغنِّين… لا يصنعْن جُملًا ذات أفكارٍ، وإذا فهنّ لا يسعيْن إلى صُنع تواريخَ حينَ يتكلمن." düşünmektedir: *"Kadınlar, o mübarek yaratıklar konuşmazlar… Onlar şakırlar, şarkı söylerler. Fikir içeren cümleler kurmazlar ve dolayısıyla konuştuklarında tarih yazmaya kalkmazlar."*[40]

Ne var ki ilerleyen bölümlerde Halil, vefat eden İsabel Hanım'ın evini kiraya verdiği kadın hakkında son derece olumsuz düşünceler sergilemekte, adeta kadınlardan tiksinmektedir. Onun kadınlar hakkındaki değişen düşüncelerini gösteren kafa karışıklığı ise romanda şu şekilde anlatılmaktadır:

"كم هي قوية هذه المرأة… الساحرات الشريرات… لأنهنّ يعرفْنَ قوةَ الجذبِ التي يملكنَها… يا لِقرف أجسادِهن الدائمة الإفراز. الدائمة الإفراز دمًا وسخًا… والجميلةُ تعزف وتَتدلّل وتمشِي وتبث رائحةَ معرفتها… والقبيحة أشدُّ غوايةً… تعرفُها في عَتمة شَهوتها الْمَكبوتة… شهوةٌ خالصةٌ تقولُ لِلْمسْني فقط. القبيحة أشد مدعاة للخوف. وهذه المرأة فوق. تسيرُ في الشارع فيتوقفُ الجميعُ: إنها امرأةٌ قبيحة."

> *"Ne kadar güçlü bu kadın! …Kötü büyücüler, çünkü onlar sahip oldukları cazibelerinin gücünü biliyorlar. Sürekli salgı akıtan bedenleri ne iğrenç. Sürekli kan ve pislik akıtan. Güzel; cilve yapar, dikkat çekmek için koku saçarak yürür… Çirkin daha günahkârdır. Onu bastırılmış şehvetin karanlığında tanırsın. 'Sadece bana dokun' diyen halis bir şehvet. Yani çirkin daha korkutucudur ve bu kadın bunun ötesindedir. O, caddede yürüdüğünde herkes onun çirkin bir kadın olduğu konusunda hemfikirdir."*[41]

Amcasının ailesiyle birlikte İsabel Hanım'ın evine taşınmasından sonra yeni bir duygusal döneme giren Halil, amca kızı Zehra'nın kendisine olan ilgisini geçici bir aşk olarak tanımlamaktadır. Zira onu asıl etkileyen Zehra'nın kardeşi Yusuf'tur. Aslında romanın başında ölen ve bir arkadaştan çok öte olan Naci'nin yerini artık Yusuf almıştır. Onu her gördüğünde midesine ağrılar saplanmaktadır.

Yazar, Yusuf'un güzelliğini betimlerken "لو رآه يوسفُ القديمُ لَوقعَ ومات" *"Şayet eski Yusuf, Yusuf'u görseydi düşer ölürdü"*[42] diyerek onunla İslam kültüründe önemli bir figür olan Yusuf peygamberin güzelliği arasında

40 Berakât, *Hacerü'd-dahik*, 117.

41 Berakât, *Hacerü'd-dahik*, 228,229.

42 Berakât, *Hacerü'd-dahik*, 96.

bağlantı kurmuştur. Romanda Yusuf, zehirli bir bala veya iştah duyulan bir meyveye benzetilmektedir: "عسلُ يوسفَ كان عسلًا سامًّا، وفاكهةُ جسدِه كانت زرقاءَ من داخِلها شهيةً، كَفراغٍ هائلٍ نَقف على حافتِه ونموتُ شوقًا ورُعبًا في التّشلّع على صُخوره." *"Yusuf'un balı zehirli bir baldı ve beden meyvesi içi mavi ve iştah kabartıcı idi. Kenarında durduğumuz, kayaları üzerinde felç olarak, özleyerek ve korkarak öldüğümüz büyük bir boşluk gibi"*[43] Halil'in Yusuf'a olan ilgisinin aşka dönüştüğünün en somut ifadesi ise "وحين كان يعودُ إلى غرفتِه يُلوي رأسه... ويردّدُ: يا إلهي إنّني أموتُ حبًّا." *"Odasına döndüğünde başını eğiyor... ve tekrarlıyordu*: *'Ey Tanrım, ben aşktan ölüyorum."*[44] şeklinde verilmiştir.

Yazarın üslubuna da örnek olması bakımından Halil'in yaşadıklarını şu şekilde aktarmak mümkündür:

"ماذا أريدُ من يوسفَ؟ سأل خليلٌ نفسَه... لكن، ولا إجابةَ كانت واضحةً إنني أطوّقُ يوسفَ كما تطوقُه زليخة... أحفرُ وأغطّي بِالعشب اليابِس حتى يقعَ... كلُّ ذلك الشقاء لأن يوسفَ جميلٌ ولأنني زوجةُ جنسٍ آخر... أجمعُ نِسائي وألطم مشيرةً إليه وهنَّ لا يرينَه ولا يَنقطع سوى يديّ... كلّما لامستُ طرفَ ثوبه شققتُ من دُبر... لكنّه لم يرَني... شققتُ ثوبي وصرخت أُنظروا إلى الفاسق. انظروا إلى ما يفعلُ بي يوسفُ... فما نظر أحدٌ ولا يسمعُ... حتى جَسدي ما نظر وما سمِع."

"Halil 'Yusuf'tan ne istiyorum?' diye kendine sordu... Fakat net bir cevabı yoktu. Ben Yusuf'u kuşatıyorum, tıpkı Züleyha'nın onu kuşattığı gibi... Çukur kazıyorum, kuru otlarla örtüyorum düşsün diye... Bunca sıkıntı ve ıstırap; çünkü Yusuf güzel. Çünkü ben başka bir cinsin eşiyim. Kadınlarımı topluyorum, onu göstererek dövünüyorum, görmüyorlar; sadece benim elim kesiliyor... Elbisesine her dokunduğumda onu arkadan yırttım... Fakat beni görmedi... Elbisemi yırttım ve bağırdım 'Yusuf'a bakın' diye. Yusuf'un bana yaptığına bakın... Kimse duymadı, bakmadı... Hatta bedenim bile bana bakmadı, duymadı."[45]

Yazarın bu ifadelerinden Halil'in çok değiştiği anlaşılmaktadır. Zira Halil başlangıçta erkeklerden tiksinmektedir: أمرٌ آخر أبعدَ خليل عن الأصحابِ... مِزاحُهم معَه على سِيرة البناتِ، وكثرةِ استعمالِهم لِغرفتِه في أغراضِ الحبّ مما كان يُثير قرفَه *"Halil'i arkadaşlarından soğutup uzaklaştıran bir başka şey de... kızların hayatlarıyla ilgili ona yaptıkları şakalar ve onun odasını aşk*

43 Berakât, *Hacerü'd-dahik*, 97.

44 Berakât, *Hacerü'd-dahik*, 100.

45 Berakât, *Hacerü'd-dahik*, 137, 138.

*Bu çalışma, Hüdâ Bekakât ve romanı Hacerü'd-dahik ile ilgili olarak World Youth Studies Congress-IV'de "The Problem Of Sexual Identity in Hoda Barakât's Novels: The Stone Of Laughter's Main Character Young Khalıl" başlığıyla sunulan bildiri geliştirilerek üretilmiştir.

işleri için kullanmalarıdır ki; bu onun tiksinmesine ve nefretine yol açmıştır."[46] Ancak değişen Halil'in cinsel kimliği burada ifade edilenden çok farklıdır ve yazarın şu cümleleri bu konuda fikir vermektedir: Kardeş, Halil'e هل أنتَ تحبُّ النساء؟ *"Sen kadınları sever misin?"* diye sorar. Halil لا أدري *"bilmiyorum"* deyince, لا… أنتَ لا تحبُّ النساءَ. أنا أدري… لن ألْمسَك إلا إذا كنتَ راغبًا… *"Hayır, sen kadınları sevmiyorsun, ben biliyorum... Sen istemediğin sürece sana dokunmayacağım."* der.[47] Silah tüccarı bir örgüt lideri olan "Kardeş" karakterinin Halil'e olan ilgisini gösteren bu ifadeler, artık onun cinsel kimliğini de aşikâr etmektedir.

Savaş ortamında herkes gülerken ağlayan ve kendisinin neden gülmediğini sorgulayan kadınsı ve duygusal Halil çok değişmiştir. Onu suç işlemekten alıkoyan normal düzeydeki kadınlık hormonları sanki yok olmuş; çılgın ortam ona çektiği bu sıkıntıyı dayatmıştır.[48] Romanın son perdesinde, Halil'in kiracısı kadına tecavüz ettiği anlatıda, onun normal görünen erkeksi yönü tekrar ön plana çıkmaktadır. Ancak kadına olan ilgisine dair daha önce sarfettiği sözler dikkate alındığında, kadında kendisine benzeyen bir şey olduğunu ve onun erkeklere ait bir özellik taşıdığını ifade etmesi,[49] onda hala var olan cinsiyet rolleri karışık queer karakteri göstermektedir. Artık herkesin kazanmak için çabaladığı bu dünyaya, erkeklerin dünyasına o da katılmış; gazeteci olarak girdiği yeni dünyada acımasız bir çete liderine dönüşerek, kaybolup gitmiştir.

4.2. Ehlü'l-hevâ'daki Adam

Beyrut'ta Kızılhaç tarafından işletilen Deyr Salib Akıl ve Sinir Hastalıkları Hastanesinde tedavi gören bir adamın yaşadıklarını anlatan *Ehlü'l-hevâ'*da yazarın kahramanı, psikolojik sıkıntıları olan ve maşuku olduğu kadınla ilgili cinsel kimlik sorgulaması yapan bir adamdır. Roman, kurgusunda yer alan olay zincirinin ortasından, kadının başını kayalara çarparak öldüren adamın hislerini tasvir ederek başlar. Başkarakterin öldürdüğü kişinin, köyde iken yaşadığı yasak bir aşk hikâyesinin muhatabı olan kadın olduğu, ikinci bölümde geri dönüş tekniğiyle anlaşılmaktadır.

Hacerü'd-dahik'in daha başında tarih öğretmeni Müfit'in Halil'e أنتَ شيءٌ آخر يا خليل *"Halil, sen başka bir şeysin"*[50] dediği gibi *Ehlü'l-hevâ'*nın

46 Berakât, *Hacerü'd-dahik*, 123.

47 Berakât, *Hacerü'd-dahik*, 225.

48 Berakât, *Hacerü'd-dahik*, 89.

49 Berakât, *Hacerü'd-dahik*, 216.

50 Berakât, *Hacerü'd-dahik*, 134.

başkarakteri olan kişi de kendisiyle ilgili أنا كنتُ شيئًا آخر *"Ben başka bir şeydim."*[51] demektedir. Bu ifade yazarın ilk romanını hatırlatır ve onun devamı olduğu izlenimini vermektedir. Kadının ölümü ile sonuçlanan aşk hikayesi, bu psikolojideki bir adamın; ilgisini çeken yakın köydeki bir kadınla ani bombardıman sebebiyle ormanda baş başa kalarak yakınlaşmasını ve sonrasında onu kendi köyüne götürmesiyle başlamaktadır. Başkarakterin bu kadınla yakınlaşması bir anda olmamıştır. Kadın adamın daha önce kısa bir birliktelik yaşayıp ayrıldığı biridir. Onu aniden köydeki manavda alışveriş yaparken görmüştür ve onunla tekrar buluşmak için fırsat kollamaktadır. Köydeki herkes onu, karısı olarak bilmektedir. Daha sonraları aralarında anlaşmazlık çıkmaya başlamış ve Beyrut'a taşınmışlardır. İç savaşın getirdiği olumsuzluklar, aralarındaki çatışmanın daha da içinden çıkılmaz hale gelmesine neden olmuştur. Aşk ve nefretin iç içe geçtiği bir ortamda kadınla ilgili cinsiyet sorgulamalarına giden adamın yaşadığı travma, kadını öldürmesiyle ve akabinde aklını yitirmesiyle sonuçlanmıştır. Adam cinayet sonrasında silahlı kişiler tarafından kaçırılarak dövülmüş ve işkenceye maruz kalmıştır. Başarısız bir esir değişiminin ardından hatırlamadığı şekilde bahsi geçen akıl hastanesine getirilmiştir.[52]

Kadın ve adam arasındaki ilişki zaman geçtikçe nefrete dönüşmüş, sonrasında kadın kaçma girişimlerinde bulunmuş ancak her seferinde adam tarafından yakalanarak zorla geri getirilmiş ve şiddet görmüştür. Romanın "son" olarak adlandırılan bölümünde ise adamın yaşadıklarına karşı duyduğu şüphenin boyutu anlatılmıştır. Zira psikolojik olarak çıkmazda olan adam artık, sevdiği kadının gerçekte var olup olmadığına; onu öldürüp öldürmediğine dair zihinsel sorgulamalar yapmaktadır.

Roman kahramanının bu noktada en önemli sorgulamalarından biri, kadının cinsiyeti ile ilgilidir. Nitekim adamın zihninden, sevdiği kadının erkeklere benzerliği ile ilgili düşünceler geçmektedir:

"أينَ أضعُها هذه المرأةَ التي لا تُشبهُني، وهي نفسِي إلى هذه الدرجةِ. ولا أرى نساءً في الأرض، المرأةُ التي تُعجبنِي في الشارعِ تكونُ لا تُشبهُها أبدًا... لا أرى سوى النساء اللواتي لا يشبهنها، واللواتي يشبهن الرجال قليلا. كأن جنسها شيء ضدي وأكرهه. أريدُه أن يقفَ عندها ويقتصرَ عليها"

"O bu derece ben iken, bana benzemeyen bu kadını nereye koyayım. Dünyada kadın göremiyorum. Caddede hoşuma giden kadın asla ona benzemez oluyor... Ona benzemeyen kadınlardan ve erkeklere biraz

---

51 Berakât, *Ehlü'l-hevâ*, 24.

52 Berakât, *Ehlü'l-hevâ*, 24.

*Bu çalışma, Hüdâ Bekakât ve romanı Hacerü'd-dahik ile ilgili olarak World Youth Studies Congress-IV'de "The Problem Of Sexual Identity in Hoda Barakât's Novels: The Stone Of Laughter's Main Character Young Khalıl" başlığıyla sunulan bildiri geliştirilerek üretilmiştir.

benzeyen kadınlardan başkasını görmüyorum. Sanki onun cinsiyeti benim zıddım ve ben ondan nefret ediyorum. İstiyorum ki o onda kalsın ve ona mahsus olsun."[53]

Adam bir taraftan erkeklere benzeyen yönüyle kadını, kendi zıddına olan ve kendisinin hoş bulmadığı bir şey olarak tanımlarken diğer taraftan bu durumun ona özgü olarak kalmasını istemektedir. Bu çelişki onun ifadelerine صِرتُ أُحِب كلَّ ما يَقعُ قريبًا من ذُكورَتي السّريعة النُّفور، ويُخفِّف مِنها عنّي *"Artık, çabuk tiksinen erkekliğime yakın düşen ve onun yükünü biraz olsun hafifleten her şeye karşı bir sevgi duymaya başladım."*[54] şeklinde yansımaktadır. Adam kadındaki bu durumu kendi özüne karşıt bir cinsiyet olarak nitelemekte; kendisinde zorunlu ve sevimsiz duran, bu kadını ise vazgeçilmez kılan bu erkeksi yönü sevdiğini ifade etmektedir.

Ehlü'l-hevâ'daki queer karakterin cinsel kimlik sorunu, adamın kendi kendisine üreyen veya aynı anda erkeklik ve dişilik uzuvlarını bünyesinde bulunduran bitkilere ve hayvanlara dair haberleri kıskanarak dinlediğini ifade etmesinde çok net bir şekilde aşikâr edilmiştir. Hatta romanın kahramanına göre bu, kendisinin sevdiği ve kendisini beğenen her şeyde aradığı yeni bir cinsel kimliktir.[55] Nitekim adam, kadının üst dudağı üzerindeki rengi siyaha dönüşen tüylenmeleri, burnunun üstünde bitişen yoğun kaşları, kısaltılmış ojesiz tırnakları ve ellerinin mor renkli kabarık damarlarıyla kadını erkeklere benzetmektedir. Kadının bu özellikleri, ona şarkıcı Ümmü Gülsüm'ü hatırlatmaktadır*:*

"عرفتُ كذلك أني أصْغي لأم كُلثومَ وهي تأخذُني إليها، لأنها ليست مطربةً أنثى. ليس تمامًا. وجهُها ليس جميلًا كَوجهِ النِّساء… صوتٌ بلا جنس والاثنانِ معًا. كلامُ أغانِيها في مُذكّر يتضمّنُ التأنيثَ… وهي لا تَستحْيي في المناجاةِ والغزلِ، تحْكي عن لَيالي العَشقِ والوصلِ وعن دَوران الكؤوسِ بالشّراب وعن فمِ الحبيبِ. تسمعها النساءُ رجلًا، ويسمعُها الرجالُ امرأةً. صوتُ امرأةٍ ورجلٍ معًا. ألا يَقولون إنها سحاقيّة"

"Anladım ki Ümmü Gülsüm'ü her dinlediğimde o, beni ona götürüyordu; çünkü o dişi bir sanatçı değildi. Yani tam değildi. Yüzü kadınların yüzü gibi güzel değildi… Cinsiyeti olmayan bir ses, ikisi bir arada. Onun şarkılarının sözleri erkeklik içinde dişiliği içerir… Münacat ve gazel okurken aşk gecelerini, kavuşmayı, şarap kadehlerini ve sevgilinin dudağını betimlemekten çekinmez. Kadınlar onu erkek olarak,

53 Berakât, *Ehlü'l-hevâ*, 96.

54 Berakât, *Ehlü'l-hevâ*, 96.

55 Berakât, *Ehlü'l-hevâ*, 97.

erkekler de kadın olarak dinlerler... Kadın ve erkek sesi bir arada. 'O eşcinseldi' demiyorlar mı zaten?"[56]

Romanın ilerleyen pasajlarında başkarakterin, kadının cinsiyetine dair sorgulamaları artarak devam etmektedir. Nitekim adam artık tanımadığı yıllarda kadının bir erkek olduğunu düşünmektedir: وفي السنوات الأخرى عرفتُ هذه المرأة رجلا غيري *"Anladım ki bu kadın önceki yıllarda benden farklı bir erkekti."*[57] Bu durumu anlamlandırmışçasına adam, kadına olan derin aşkını, ana rahminde kadın olarak geçirdiği süreye bağlamaktadır:

"لكني أنا أتذكّر، أتذكرُ سببَ غَرامي بها أوّل زمان تكوُّني. حينَ كنتُ جنيًّا أوليًا، في الشهور الأولى، حين كانت كروموزوماتي كلُّها مؤنثًا. كلها إيكس إيكس وقبل أن تدخلَ ياءٌ في شهور سُكنايَ الأخيرة في بطنِ أمّي وتحولَني إلى ذكر"

"Fakat ben hatırlıyorum; ilk oluşumum zamanında ona olan tutkumun sebebini hatırlıyorum. Cenin olduğum ilk aylarda bütün kromozomlarım dişi idi. Annemin karnındaki son aylarımda bir Y kromozomu gelip beni erkeğe dönüştürene kadar hepsi XX idi." [58]

Başkarakter bu ifadelere göre, erkek olana dek bir kadının rahminde kadın olarak bulunmuş, doğumundan önce ve sonra özellikle de buluğ çağını takip eden yıllarda erkek olarak kalmak için ölümüne bir mücadele vermiştir. Dolayısıyla kendisini erkeksi bir kadına yakın kılan şey bu genetik yakınlıktır. Nitekim adam bedensel farkın, farkındadır[59] fakat zamanla tek bir bedene dönüşeceklerine inanmaktadır.[60]

Romandaki anlatıcının sevgilisini "içindeki kadın" olarak karakterize etmesi; zihni arka planda kendi bedeninin, dişil ve cinsiyetsiz kökenine bağlı olduğunu göstermektedir.[61] "Kolektif beden" olarak nitelendirilen bu tarz ile anlatıcı birinci tekil şahıs dışına çıkarak queer bir duygu verebilmektedir. Kimi zaman hastalarıyla özdeşleştirerek kendisini hapishanedeki güneşe boyun eğmeyen bitkilere benzetirken, kimi zaman odadaki ışığın vücudunun organlarına doğru hareket yolunu anlatırken anlatıcının kullandığı birinci çoğul şahıs kipinde bu durum görülmektedir. Güneş ışığı insan ve bitki yaşamı için gereklidir. Burada ise bitki ve insan arasındaki ayrım yok edilerek, güneş ışığından kaçma

56 Berakât, *Ehlü'l-hevâ*, 97, 98.

57 Berakât, *Ehlü'l-hevâ*, 112.

58 Berakât, *Ehlü'l-hevâ*, 121.

59 Berakât, *Ehlü'l-hevâ*, 77.

60 Berakât, *Ehlü'l-hevâ*, 78.

61 Masannat, "Gender(ed) Wars in Disciples of Passion", 92.

*Bu çalışma, Hüdâ Bekakât ve romanı Hacerü'd-dahik ile ilgili olarak World Youth Studies Congress-IV'de "The Problem Of Sexual Identity in Hoda Barakât's Novels: The Stone Of Laughter's Main Character Young Khalıl" başlığıyla sunulan bildiri geliştirilerek üretilmiştir.

arzusu, hayatta kalmaya yönelik normatif bir izlek ile çelişkili olarak ortaya çıkarılmaktadır. Dolayısıyla "kolektif beden" genellikle yaşam için gerekli olana karşı paradoksal bir savunmasızlıkla karakterize edilen marjinal bir alana yerleştirilmektedir.[62]

4.3. Berîdü'l-leyl ve Mektup Yazarları

Berîdü'l-leyl mektup roman türünde yazılmış bir eserdir. 1721'de Montesquieu'nun yazmış olduğu İran mektuplarının, bu türün ilk örneği olması bağlamında tartışmalı olduğu düşünüldüğünde 1740 yılında Samuel Richardson'un kaleme aldığı *Pamela* ve *Clarissa Harlow* adlı eserlerini, dünya edebiyatında mektup roman türünün ilk örnekleri olarak kabul etmek mümkündür.[63] Türk edebiyatında ise bir anlatım tekniği olarak mektubun kullanıldığı ilk eser Ahmet Mithat Efendi'nin 1870 yılında yayımladığı *Felsefe-i Zenan'*dır.[64] Epistolary novel (mektup roman) şeklinde ifade edilen bu türün son dönem nadide örneklerinden biri olan *Berîdü'l-leyl'*de Hüdâ Berakât, daha önceki romanlarında işlediği queer karakterin cinsiyet geçişini bu kez ikinci mektupta tekrar konu edinmektedir. Nitekim mektubu yazan Lübnanlı kadın yaşlanınca tahmin edilemeyecek kadar babasına benzediğini ve bu benzemenin sadece fiziksel düzeyde kalmadığını ifade ettikten sonra şunları söylemektedir:

"أفكّر في أني فَقدتُ كثيرًا من هورموناتي النّسائية، ودخلتُ في مفترَق الطّرق حيثُ الذكورة تدخلُ في التّشكيل، قبلَ أن نسيرَ، رجالاً ونساءً في دربِ التماثل. وأنت؟ أليس لك اليومَ ثديان صغيران؟"

"Artık kadınlık hormonlarımın çoğunu kaybettiğimi ve fiziksel yapıma erkekliğin dâhil olduğu bir yol ayrımına girdiğimi düşünüyorum. Henüz kadın ve erkek olarak bu simetri yolunda yürümeden önce… Ya sen? Senin de bugün küçük göğüslerin yok mu?"[65]

Gençken karşılaşıp kısa bir aşk yaşadığı Kanadalı turist bir adama hitaben yazılan bu mektup, orta yaşlardaki bu kadın tarafından bir otel odasının çekmecesinde bulduğu mektuptaki kadın ile kaderlerinin benzediğini düşünmesi üzerine kaleme alınmıştır. Kadın, yaşlanmıştır fakat hala o ilk aşkını unutamamıştır. Hüdâ Berakât'ın romanlarında karakterlerinin yaşadıkları psikolojik sıkıntıların bu tür sonuçlar doğurması olağandır. Zira bu kadın da gençken istemediği bir adamla

62 Masannat, "Gender(ed) Wars in Disciples of Passion", 93.

63 Evren Karataş, "The Technique Of Letter Novel And Two Samples From Turkish Literature: Mektup Aşkları And Kedi Mektupları", *Journal of Turkish Studies* Volume 7 Issue 4-II/7 (2012), 2175.

64 Emel Kefeli, *Anlatım Tekniği Olarak Mektup* (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2002), 23.

65 Berakât, *Berîdü'l-leyl*, 46.

evlendirilmiş, ondan boşandıktan sonra da özgür olma hayaliyle bu ülkeye gelmiştir.

*Berîdü'l-leyl'*deki cinsiyet problemi ikinci mektup ile sınırlı değildir. İkinci mektubu yazan kadındaki erillik ve dişilik, simetrik olarak tanımlanırken, beşinci mektubu yazan adam tam bir eşcinseldir ve işini, geçinmek için meslek olarak icra etmektedir. Tıpkı yazarın ilk romanındaki "Halil" karakterinde olduğu gibi doğuştan getirdiği bazı özellikleriyle mektup yazarı, babasından yani içinde yetiştiği toplumda kabul gören savaşçı erkek kimliğinden farklılık göstermektedir. Oldukça bitkin, hasta ve meteliksiz olan karakter, bu kez "Halil" karakterinden daha belirgin bir şekilde eşcinseldir. Mektubunda gençken babasının bir türlü kabullenmek istemediği bu özelliği ve yaşadığı sorunlarla ilgili itiraflarını yazmaktadır.

Roman kahramanı gençlik yıllarından beri yaşadığı bu sorunla ilgili hissiyatını babasına şu şekilde açmıştır*:*

"فلا أحدٌ يَستطيعُ أن يضع نفسَه مكانَ أحد، أقصد تمامًا مكانَ شخصٍ آخرَ، عدا عن تفصيلٍ مهم، وهو أنَ جِسمي الذي هو شكل روحي العميقةِ، هو غيرُ جسمِك، وهو ما تَعتبرُه خيانةً لك. فأنا لا أستطيعُ أن أكونَ مقاتلًا لأني غيرُ مقتنعٍ قناعتَك، أو مؤمنٍ إيمانَك، بِالقضايا التي صرفتَ عمرَك في الدّفاع عنها. أعني ليس السببُ في أنني "خنسي"، كما تنعتني، فمِن أمثالي مَن قاتل وقتل"

"Hiç kimse kendisini bir başkasının yerine koyamaz, tamamen bir başka kimsenin yerini kastediyorum, önemli bir ayrıntı dışında. O da derin ruhumun şekli olan bedenimdir ve o senin bedenin olmayıp, senin kendine ihanet saydığın şeydir. Ki ben senin gibi bir savaşçı olamam, çünkü ben seninle aynı kanaatte değilim ya da savunmak için ömrünü harcadığın yargılara ve inandığın şeylere inanıyor değilim. Demek istiyorum ki sebep, senin nitelediğin gibi çift cinsiyetli olmam değildir. Kaldı ki benim gibi olup savaşan ve öldüren kimseler var."[66]

Hüdâ Berakât'ın konuşturduğu mektup yazarı bu sözlerinin devamında durumuyla ilgili ilk belirtilerin babası tarafından bir hastalık, gökten inen bir lanet, patolojik bir durum olarak nitelendiğini ve belirli bir yaşa gelince babasının bu durumun geçeceğine inandığını söylemektedir. İsmi özellikle zikredilmeyen bu kişinin ergenlik dönemine girmesiyle birlikte iyice belirginleşen ve babasıyla arasının açılmasına sebep olan cinsiyet sorunu nedeniyle Tanrı'yı sorumlu tuttuğu görülmektedir:

66 Berakât, *Berîdü'l-leyl*, 87.

*Bu çalışma, Hüdâ Bekakât ve romanı Hacerü'd-dahik ile ilgili olarak World Youth Studies Congress-IV'de "The Problem Of Sexual Identity in Hoda Barakât's Novels: The Stone Of Laughter's Main Character Young Khalıl" başlığıyla sunulan bildiri geliştirilerek üretilmiştir.

"كان ألَمُك يُؤلمني كثيرًا. وددتُ أن أختفيَ. تَضرّعتُ كثيرًا إلى الله لِيشفيَني. إن كان هو مَن أخْطأ في خلقِي هكذا، فإلى مَن ألجأ لِنَجدتي"

"Senin acın bana çok ıstırap veriyordu. Gizlenmek istedim. Allah'a çok yalvardım beni iyileştirmesi için. Mademki bu şekilde yaratılmamda hata yapan o, beni kurtarması için o halde başka kime sığınabilirim?"[67]

Özetle Hüdâ Berakât'ın ilk romanı olan *Hacerü'd-dahik'*te Naci, Halil'in sadece arkadaşı değil, hayranlık duyduğu ve sürekli şekilde gizliden gizliye romantik olarak etkilendiği bir figürdür. *"Romanlarımdaki erkek karakterleri yönetmede sıkıntı çektim"*[68] diyen Hüdâ Berakât'ın bu romanda başkarakteri Halil'in cinsel yönelimlerine engel olmadığı aşikârdır. Bu durum queer bir karakter olarak Halil'in bazen Züleyha bazen Yusuf'un kardeşi olduğunu düşünmesinde, çocukluğundan itibaren kadınlara ilgi göstermeyen bir erkek olmasında ve kadınlar hakkındaki naif düşüncelerine rağmen onlara gaddarca davranmasında kendini göstermektedir. Sonuçta kadınsı duruşa imkân tanımayan savaşların mağduru yazarın, savaş mağduru karakterine düşen erkeksi bir kimliktir.

Yazarın ikinci romanı olan *Ehlü'l-hevâ'*da ise queer bir karakter, daha aşikâr bir şekilde sunulmaya başlanmıştır. Başkarakterin kendini diğer insanlardan farklı gören yaklaşımı, hastalıklı karakterini ortaya koymaktadır. Ancak kendi genetik oluşumunun embriyodan son ana kadar kadın olması ve erkeksi bir kadın olan sevgilisi arasındaki aşkı ona göre "her ne kadar manyakça" olsa da kadınının bu özelliği onu diğer kadınlardan farklı yapmakta ve kendisinin tutkusuna gerekçe oluşturabilmektedir. Savaşın barbarlığını keskin bir dramatik ironi şeklinde parodi tekniğiyle sunan ve savaşlara meydan okuyan yazar,[69] burada yine parodi ile queer karakterin oluşumunu analiz etmiştir. Bu teknikte aslında toplumsal olarak tanımlanmış cinsiyetler, ideal kimliği taklit etmektedir. Queer teori bağlamında Butler tarafından ortaya atılan bu teze göre parodi, ideal kimliğin simülasyonu olan bu normatif kimliklerin tahtını mübalağa yoluyla sarsmaktadır. Hüdâ Berakât'ın kesintili ve geri dönüşlü anlatımı ve anlatıcının hafıza kaybının neden olduğu kopuşlar da queer perspektif ile bu anlamda örtüşmektedir. Erkek bir anlatıcının bedeni ile eril cinsiyet arasındaki bağın kopması bunu teyit etmektedir. Romandaki bu kopuk çoklu anlatım tarzı, tutkunun ne zaman

67 Berakât, *Berîdü'l-leyl*, 88.

68 Rasha el-Malih, "Hüdâ Berekât: Teazzebtü fi's-Seytarati alâ Şahsiyyeti'r-Ricâl fî Rivâyâtî", *el-Beyân* (Erişim 17 Kasım 2024).

69 Masannat, "Gender(ed) Wars in Disciples of Passion", 92.

ortaya çıkacağı belli olmayan "saf bir oyun" olarak nitelenmesi ve arzuların zamansal göstergelerden uzak olması ise Georgis'in "tanımsız arzular" şeklinde tanımladığı ve teleolojik zamanın askıya alındığı queer belirtiler olarak değerlendirilebilir.[70]

Son olarak, marjinal insanlara isimlerini zikretmeden sadece insan oldukları için söz hakkı vermesi, kutsala ve otoriteye karşı modern insanı sorgulatması, yasakları alaycı bir tavırla ele alarak tabuları yıkması, aidiyeti olmayan geçişken zamansal ve mekânsal anlatısı, şahısları ötekileştirmeyen tarzı ve cinsel karakter seçimindeki grotesk[71] yapısı nedeniyle karnavalist[72] bir roman olarak görülen[73] *Berîdü'l-leyl*'deki iki mektupta yazar, eşcinselliği imleyen önceki romanlarından ayrışarak daha net bir şekilde bu problemle yaşamak zorunda olduğunu düşünen karakterlere yer vermiştir. Bir taraftan roman kahramanlarından biri bu durumun bir hastalık olduğunu düşünerek Allah'tan yardım isterken diğer taraftan gerçek problemin, ruhunun çift cinsiyete sahip olmasında olduğunu düşünerek Allah'a isyan etmektedir. Bütün bunları mekan olarak bir Arap ülkesi olduğu bile belli olmayan mektuplarda örtülü olarak sunan, zaman olarak ise baskı, zulüm ve sürgün sebebiyle yaşanılması imkânsız bir atmosferi işleyen yazar; trajedi yaşamış olmak bakımından ortak noktaları bulunan birbirinden kopuk muhacir

---

70 Masannat, "Gender(ed) Wars in Disciples of Passion", 92-95.

71 Grotesk, her türlü kategorik sınırların dışında kalan, bilindik olana komik veya ürkütücü bir tuhaflık ile perspektif sunan, soyut, anormal, trajikomik, ironik ve karikatürel anlatım tarzıdır. Bazen müstehcen olanı da içeren bazen rasyonel ve mantıklı olanı da karşısına alan bu yabancılaşmış anlatıda insan ve insan dışı varlıklar, tabiat, kültür vb. her tür kategori arasında geçiş mümkündür. Grotesk, tekinsizlik (uncanny) duygusu yaratır ve groteske sınır çekilemez. Berîdü'l-leyl de çözümsüz bırakılan gerilimler, kaybolan bedensel, zamansal ve mekansal tanımlar yönüyle grostek bir yapıya sahiptir. Grosteks için ayrıca bk. Bernard Mc Elroy, *Fiction of The Modern Grotesque* (New York: St. Martin's Press, 1989), 1-16; Philip Thomson, *The Grotesque,* ed. John D. Jump (London: Methuen, 1972), 4-16.

72 Karnavala dair özellikleri barındıran ve bir edebi türün farklı edebi türlerle harmoni oluşturması anlamında kullanılan karnavalist ifadesi, grotesk gerçekliğin yansıtıldığı, kalabalıklar içinden gelişigüzel seçilen kahramanların ayrı ayrı anlatıldığı, mutlak olana muhalif rastgele etkileşimlerin ve ruhsal değişimlerin görüldüğü bir romanda, farklı kutupları bir araya getirmeyi amaçlayan yazarın sonu olmayan hikayeler içerisinde hiyerarşik sınırları aşan ve geleneğin ötesinde yeni bir gerçeklik yaratan çok sesli (polifonik) yaklaşımı için kullanılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bk. Mikhail Bakhtin, *Problems of Dostoevsky's Poetic,* ed. Caryl Emerson (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1999), 79; Mikhail Bakhtin, Karnavaldan Romana, Trc. Cem Soydemir (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2001), 240-242, 315-317.

73 Fatıma Ekberizâde, "el-Karnafâliyye fî rivâyeti Berîdi'l-leyl", *Mecelletü'l-Cem'iyye'l-Îrâniyye* 64 (Eylül 2022), 65.

*Bu çalışma, Hüdâ Bekakât ve romanı Hacerü'd-dahik ile ilgili olarak World Youth Studies Congress-IV'de "The Problem Of Sexual Identity in Hoda Barakât's Novels: The Stone Of Laughter's Main Character Young Khalıl" başlığıyla sunulan bildiri geliştirilerek üretilmiştir.

bireylerin anlatılarıyla okurunu romanın parçası haline getirmekte ve ona olayların gerçekliğini hissettirmektedir.[74]

SONUÇ

1976-1989 yılları arasında Beyrut'ta gazeteci, tercüman ve öğretmen olarak çalışmış olan Hüdâ Berakât'ın modern edebiyat içinde yer edinmesinde, post modern akımın kalıplarına sığmayan yeni roman anlayışının, romanlarındaki dil ve üslubun yanı sıra Arap edebiyatında ilk kez queer karakterleri romanlarının başkahramanı olarak kullanması etkili olmuştur.

Hüdâ Berakât'ın roman karakterleri ile olan ilişkisi, üzerinde durulmaya değer bir konudur. Zira onların yaşadığı sıkıntılar, savaş ortamında kendi yaşadığı problemlerin bir parçasıdır. Yazar tıpkı ilk kahramanı Halil gibi Beyrut'a kırsal kesimden gelmiş, kültürlü, okumaya düşkün, öğretmen ve gazeteci olarak çalışmış genç bir kimsedir. İçinden geldiği toplumun dayatmalarına karşı durmuş, bir dönem içine kapanıp kimseyle görüşmez ve konuşmaz olmuştur. Romanlarındaki karakterler yazarın kendisi gibi ülkesini terk etmek zorunda kalmış, savaşlardan dolayı trajediler yaşamıştır. Her ne kadar ismi *Hind veya Dünyanın En Güzel Kadını* olsa da son romanındaki Henâdî karakteri de hayatındaki güzel şeylerin hepsini kaybetmiştir. Şefkatini, merhametini ve ülfetini yitirmiş; iç savaşta sadece babasını değil dünyanın en güzel kızından sonra doğan hasta bir birey olarak, annesinin bile kendisini görmezden gelmesiyle birlikte var olsalar bile varlıkları umut vermeyen bütün aile bireyleri kendince ölmüştür. Ne yazarın doğduğu Beyrut ne de göç ettiği Paris, roman kahramanının yaşadığı yalnızlığa çare olmamıştır. Ne var ki bu kez belki yazarın umudunu imlercesine bu romanın kahramanı Beyrut'a dönebilmiştir.

Hüdâ Berakât romanlarında genellikle iç savaş yıllarındaki Lübnan toplumunun erkeklik algısının savaşı kışkırtan rolüne dikkat çekmiş ve konjonktüre karşı duruşu işleyen anlatıları kurgulamıştır. Kurguladığı karakterlerin cinsel yönelimleri ile muharriri olmak dışında bir ilişkisi bulunmayan iki çocuk annesi yazar, iç savaşın biteceğine dair inancını yitirdiği bir noktada ailesini bu anlamsız savaşın yıkıcı etkilerinden kurtarabilmek ve onlara güvenli bir gelecek sağlayabilmek için ülkesini terk etmiş ve hiçbir zaman vatan olarak kabullenemediği Fransa'da yaşamaya başlamıştır. Arapçaya hâkimiyeti ve onu bir sanat dili olarak kullanabilme yeteneği ile kaleme aldığı romanları, sayıları ile ters oranda

[74] Harbî, "el-Binyetü's-serdiyye ve ensâku't-telakkî fî rivâyeti Berîdi'l-leyl li'l-kâtibe Hüdâ Berakât", 150.

modern Arap edebiyatında yaygın bir kabul görmüştür. Her ne kadar ülkemizde adına akademik bir çalışma yapılmamış olsa da yazarın aldığı edebiyat ödülleri ve romanlarının birçok yabancı dile çevrilmiş olması bunun açık bir göstergesidir.

Yazar, ilk romanı olan *Hacerü'd-dahik'*teki "Halil" karakteri gibi kendini kitapların dünyasına bırakmaktadır. Halil'in queer kimliği, savaştaki etkin rolü dolayısıyla toplumun erkeklik algısına yazarın bir tepkisi olarak okunabilir. Ne var ki romanın sonunda Halil, yazarın temsil ettiği ideallerden kopmuş, o günkü toplumsal normlara uygun bir erkek kimliğine bürünmüştür. *Ehlü'l-hevâ'*daki adam da hakeza anlamsız savaş nedeniyle yazarın içinde biriktirdiği şiddetin bir yansımasıdır. Eserde ana karakterin saplantılı aşkı ve psikolojik çöküşü, roman boyunca toplumsal normlara başkaldırının bir göstergesi olarak işlenmekte, bu karakter üzerinden cinsellik, cinsiyet rolleri ve şiddetin birey üzerinde yarattığı baskılar irdelenmektedir. *Berîdü'l-leyl'*de ise yazar, farklı sebeplerden dolayı ülkelerinden kaçarak sığınmacı konumunda yaşayan Arap göçmenlerin yaşadığı çifte yabancılaşmayı ve kimlik arayışını yansıtmaktadır. Yazar da onların aksine kendi isteği ile gelmiş olduğu Paris'te tıpkı muhacirler gibi kendisini yabancı hissetmektedir. Söz konusu üç romanındaki queer kimlikler, savaş sonrası gelişen travmaların bir sonucu olarak görülebilir. Son romandaki başkarakterlerden birinin eşcinsel olarak kurgulanmasını ise toplumun ahlaki normlarının baskıcı tutumunu aşarak yazarın bu durumu doğuştan kaynaklanan bir gerçeklik olarak kabul ettiği veya söz konusu kimliklerle barıştığı şeklinde okumak mümkündür. Aslında yazarın haykırmak istediği bir şey vardır ki bu da kahramanları ile kendisi arasındaki en önemli farktır. Romanlarındaki karakterler zamanla değişen, düzene ayak uyduran ya toplumun kabul ettiği bir erkeğe dönüşen ya da kendi kimliklerini tanımlamaktan aciz birer eşcinsel veya biseksüel olan ya da homoseksüel veya hermafrodit belirtiler gösteren bireyler olurken yazar bir kadın olarak savaşın gerçeklerini haykırmaya devam etmektedir.

Sonuç olarak yazar, karakterlerini yitirmiş savaş kalıntısı insanların sorunlu cinsel kimliğini sürekli netleşen bir perspektifle okuyucusuna sunmaktadır. Ne yazık ki; savaşların insanda bıraktığı hiçbir pozitif durum yoktur. Nitekim savaştan sonra yazar için ne bugün de aynı kaderi yaşayan Beyrut'ta kalmaya değecek bir şey vardır ne de doğup büyüdüğü yere ait olma duygusu kalmıştır. Beyrut'u terk etmiş fakat sonu belli olmayan karakterleri gibi hiçbir yere varamamıştır: *"Ben Fransız*

*Bu çalışma, Hüdâ Bekakât ve romanı Hacerü'd-dahik ile ilgili olarak World Youth Studies Congress-IV'de "The Problem Of Sexual Identity in Hoda Barakât's Novels: The Stone Of Laughter's Main Character Young Khalıl" başlığıyla sunulan bildiri geliştirilerek üretilmiştir.

değilim… Ben başka bir yerdenim ve uçamadığım o yerde sürekli dönüp duruyorum."[75]

KAYNAKÇA

Abdulhâdi, Hannân. "Hüdâ Berakât: Hikâyetü Sâhibeti rasâilü'l-leyli'l-mübe'sera fi'l-Booker" (23 Nisan 2019). https://www.vetogate.com/3465118

Arageek. "Men Hiye Hüdâ Berakât". 18 Mayıs 2022. Erişim 30 Eylül 2024. https://www.arageek.com/bio/hoda-barakat

'Âzim, İbtisâm. "Hüdâ Berakât: Ene Min Mekânin Âhar" (12 Eylül 2019). https://www.alaraby.co.uk/

Bakhtin, Mikhail. *Karnavaldan Romana*. ed. Trc. Cem Soydemir. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2001.

Bakhtin, Mikhail. *Problems of Dostoevsky's Poetic*. ed. Caryl Emerson. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1999.

Bayramoğlu, Yener. "Stonewall'dan Onur Yürüyüşü'ne..." *Cogito: Cinsel Yönelimler ve Queer Kuram* 65 (2011), 387-394.

Berakât, Hüdâ. *Berîdü'l-leyl*. Beyrut: Dârü'l-Âdâb, 2019.

Berakât, Hüdâ. *Ehlü'l-hevâ*. Kahire: Şeriketü'l-Emel, 1999.

Berakât, Hüdâ. *Hacerü'd-dahik*. ed. el-Hey'etü'l-Âmme li Kusûri's-Sekâfe. Kahire: Şeriketü'l-Emel li't-Tıbâ'a, 1998.

Berakât, Hüdâ. *Hind ev ecmelü imrae fi'l-âlem*. Kahire: Dârül'l-Âdâb, 2024.

Berakât, Hüdâ. "Fî Ennenâ Milhu'l-Arz", *el-Faysal* (28 Ocak 2018). https://www.alfaisalmag.com/?author=211

Beramî, Muhammed. "Hüdâ Berakât Sâhibetü Beridü'l-Leyl Elletî Rafezat et-Teraşşuha li'l-Booker fe Fâzet Bihâ". *el-Mısrî el-Yevm* (23 Nisan 2019). https://www.almasryalyoum.com/news/details/1391491

Çeşitli, İsmail. *Metin Tahlillerine Giriş/2 Hikaye-Roman-Tiyatro*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2014.

Derrâc, Faysal. "Hüdâ Berakât: Min târîhin mütedâ'in ilâ târîhin lâ vucûde leh". *Mecelletü Nizvâ* 36 (Ekim 2003), 44-57.

Dinçer Kırca, Aygün. "Pastiş ve Seramik Yapıtlara Yansıması". *Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi* 15/15 (2016).

Ekberizâde, Fatıma. "el-Karnafâliyye fî rivâyeti Berîdi'l-leyl". *Mecelletü'l-Cem'iyye'l-Îrâniyye* 64 (Eylül 2022), 47-72.

75 'Âzim, "Hüdâ Berakât: Ene Min Mekânin Âhar".

Eslem, Muhammed. "Te'sîrü'l-harbi'l-ehliyye'l-Lübnâniyye fî a'mâli Hüdâ Berakât". *Mecelletü'l-Âsıme* 5 (2013), 140-142.

Hamâmisi, Muhammed. "Hüdâ Berakât: er-Ricâl fî Rivâyâtî Du'afâ". https://www.alowais.com/292018/

Harbî, Melha b. Hamoud. "el-Binyetü's-serdiyye ve ensâku't-telakkî fî rivâyeti Berîdi'l-leyl li'l-kâtibe Hüdâ Berakât". *Mecelletü'l-Ulûmi't-Terbeviyye ve'd-Dirâsâti'l-İnsâniyye* 10 (Haziran 2020), 127-152.

Jagose, Annamarie. *Queer Teori Bir Giriş*. ed. Trc. Ali Toprak. Ankara: Nota Bene Yayınları, 2015.

Karataş, Evren. "The Technique Of Letter Novel And Two Samples From Turkish Literature: Mektup Aşkları And Kedi Mektupları". *Journal of Turkish Studies* Volume 7 Issue 4-II/7 (2012), 1663-1679. https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.3496

Kefeli, Emel. *Anlatım Tekniği Olarak Mektup*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2002.

Liman Turan, Seda. "Queer Teori ve Aktivist Sanat". *International Journal of Arts and Social Studies* 4/7 (2021), 158-173. https://dergipark.org.tr/tr/pub/asstudies/issue/67247/1032259

Malih, Rasha. "Hüdâ Berekât: Teazzebtü fi's-Seytarati alâ Şahsiyyeti'r-Ricâl fî Rivâyâtî". *el-Beyân*. Erişim 17 Kasım 2024. https://www.albayan.ae/books/author-book/

Masannat, Siwar. "Gender(ed) Wars in Disciples of Passion". *Kohl: a Journal for Body and Gender Research* 2/1 (2016).

Mc Elroy, Bernard. *Fiction of The Modern Grotesque*. New York: St. Martin's Press, 1989.

Mehdî, Sami. "Berîdü'l-leyl, Rivâyetü'l-Lübnâniyye Hüdâ Berakât". *Qoraish*.

Müdevvenetü Mektebeti'l-Kütüb. "Hüdâ Berakât". Erişim 30 Eylül 2024. https://www.pdf-books.org/post/

Pekparlatır, Selçuk-Eminoğlu, Ali. "Suriyeli Kadın Yazar İbtisâm Tireysî'nin Mudunu'l-Yemâm Adlı Romanının Mülteci Edebiyatı Açısından Değerlendirilmesi". *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 19/2 (Aralık 2019), 681-692. https://doi.org/10.33420/marife.632946.

Rıdvan, Talat. "Cedelü'l-'alâka beyne'l-hayâti ve'l-mevti fî Haceri'd-dahik". *el-Hey'etü'l-Mısrıyye'l-Âmme* 10 (2013), 103-114.

*Bu çalışma, Hüdâ Bekakât ve romanı Hacerü'd-dahik ile ilgili olarak World Youth Studies Congress-IV'de "The Problem Of Sexual Identity in Hoda Barakât's Novels: The Stone Of Laughter's Main Character Young Khalıl" başlığıyla sunulan bildiri geliştirilerek üretilmiştir.

Tarık, Şihâb. "Hüdâ Berakât: el-Lügatü'l-Arabiyye Beytî ve Âhirü mâ Tebakkâ lî". *Ahbârul-edeb* (02 Şubat 2025). https://akhbarelyom.com/news/newdetails/4547203/1/

Thomson, Philip. *The Grotesque*. ed. John D. Jump. London: Methuen, 1972.

Yardımcı, Sibel. "Queer Tahayyül: Cinsiyet Kimliğinde ve Cinsel Yönelimde İkiliğin Ötesi". *Toplum ve Hekim* 29/4 (2014), 296-301.https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/182602/queer-tahayyul-cinsiyet-kimliginde-ve-cinsel-yonelimde-ikiligin-otesi

Yardımcı, Sibel-Güçlü, Özlem. *Queer Tahayyül*. İstanbul: Sel, 2013.

Yıldız, Ahmet. "Zehrân el-Kâsımî'nin Teğrîbetu'l-Kâfir İsimli Romanının Teknik ve Tematik İncelemesi". Marife 23/2 (2023) 401-428.

Etik Beyan / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Yazar(lar) / Author(s): Seyit Ahmet AKAY – Hasan UÇAR.

Finansman / Funding: Yazar(lar), bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul eder(ler). / The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.